

سرشناسه:	ترابی شهرضایی، اکبر، ۱۳۳۸
عنوان و نام پدیدآور:	پژوهشی در علم رجال / اکبر ترابی شهرضایی
مشخصات نشر:	قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>ﷺ</small>
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی <small>ﷺ</small> / ۱۴۳۳ق = ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری:	۴۰۰ ص
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۲۱۹-۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فاپا
یادداشت:	کتابنامه: ص ۳۹۳ - ۴۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۷ (فیپا)
یادداشت:	چاپ چهارم: ۱۳۹۹
یادداشت:	چاپ پنجم: ۱۴۰۰
موضوع:	حدیث -- علم الرجال
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۰ پ ۴ ت / BP۱۱۴
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷ / ۲۶۴
شماره کتابشناسی ملی:	۲۱۱۱۰۹۸

BA۰۱۱۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

پژوهشی در علم رجال

مؤلف: اکبر ترابی شهرضایی

چاپ پنجم: ۱۴۰۰ ش / ۱۴۴۲ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ ● قیمت: ۸۴۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۰۲۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۰۲۵.

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📧 pub_almustafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر فنی: سید محمدرضا جعفری

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، cd، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

پژوهشی در علم رجال

اکبر ترابی شهرضایی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نوین، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که تمام دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند، و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی و تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. هم‌چنین بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها موجب حفظ نشاط علمی مراکز آموزشی است.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفى ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب آموزشی را سرلوحه تلاش‌های خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این تلاش است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفى ﷺ» ضمن تقدیر و تشکر از فرزانه‌گانی که در تولید این اثر، همکاری و همفکری کرده‌اند، آن را به عموم اهل فرهنگ و اندیشه تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفى ﷺ

فهرست

پیش‌گفتار..... ۱۵

بخش اول: کلیاتی در علم رجال

فصل اول: تعریف، موضوع و مسائل علم رجال..... ۲۱

تعریف علم رجال..... ۲۱

توضیح امور سه‌گانه..... ۲۲

موضوع علم رجال..... ۲۴

مسائل علم رجال..... ۲۶

فایده علم رجال..... ۲۶

فرق علم رجال با علم تراجم..... ۲۶

تعریف علم درایه و نسبت آن با علم رجال..... ۲۷

فرق علم رجال با علم فهرست‌نگاری..... ۲۸

فصل دوم: جایگاه علم رجال در استنباط احکام شرعی..... ۲۹

ادله مثبتین علم رجال..... ۳۰

۱. حجیت روایات ثقه..... ۳۰

۲. حل تعارض اخبار..... ۳۵

۳. وجود راویان وضاع..... ۳۶

۴. تشخیص اخبار تقیه‌ای از غیر آن..... ۴۳

۵. سیره علما..... ۴۵

- ۴۸..... ادله منکرین.....
- ۴۸..... ۱. قطعی الصدور بودن یا حجت بودن روایات کتب اربعه.....
- ۶۴..... ۲. عمل به روایات مشهور.....
- ۶۵..... ۳. حسی نبودن شهادت رجالی.....
- ۷۱..... ۴. عدم اثبات عدالت با نوشته.....
- ۷۲..... ۵. اختلاف در معنای عدالت.....
- ۷۵..... ۶. افشای عیوب مؤمنان.....
- ۷۷..... فصل سوم: مصادر اولیه علم رجال (اصول رجالی).....
- ۷۸..... رجال برقی.....
- ۸۲..... رساله ابی غالب زراری (۲۸۵ - ۳۶۸ هـ).....
- ۸۳..... رجال کشی.....
- ۸۸..... رجال نجاشی.....
- ۹۰..... توثیقات گروهی در کلام نجاشی.....
- ۹۲..... مذهب راویان در کتاب نجاشی.....
- ۹۳..... حکم تعارض کلام نجاشی با کلام شیخ طوسی.....
- ۹۴..... دو نکته از محقق داماد.....
- ۹۵..... فهرست شیخ طوسی (۴۶۰ - ۳۸۵ هـ).....
- ۹۷..... روش شیخ طوسی در تألیف کتاب فهرست.....
- ۹۸..... فایده کتاب فهرست.....
- ۹۸..... چند ویژگی از فهرست شیخ طوسی.....
- ۱۰۱..... عقیده و مذهب مؤلفان در فهرست شیخ طوسی.....
- ۱۰۲..... زمان تألیف فهرست شیخ طوسی.....
- ۱۰۳..... رجال شیخ طوسی.....
- ۱۰۴..... ویژگی های رجال شیخ طوسی.....
- ۱۰۵..... ذکر راوی در اصحاب ائمه علیهم السلام و من لم یرو عنهم.....
- ۱۰۶..... توجیه کار شیخ طوسی و نقد آن.....
- ۱۰۷..... مذهب راویان در رجال شیخ طوسی.....
- ۱۰۸..... توثیق و تضعیف راویان در کتاب رجال شیخ طوسی.....
- ۱۰۸..... مقصود شیخ طوسی از ترکیب «اسند عنه».....

فهرست ۹

- ۱۱۱..... ارزش رجال ابن غضائری.....
- ۱۱۲..... اختلاف علما در نام مؤلف کتاب.....
- ۱۱۳..... علما درباره کتاب الضعفاء.....
- ۱۱۵..... نقد استدلال حاج آقا بزرگ تهرانی.....
- ۱۱۹..... نقد استدلال محقق خویی.....
- ۱۲۹..... فصل چهارم: مصادر ثانوی علم رجال.....
- ۱۳۰..... فهرست شیخ منتجب‌الدین.....
- ۱۳۱..... معالم العلما.....
- ۱۳۲..... رجال ابن داود.....
- ۱۳۵..... خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال.....
- ۱۳۷..... تفاوت روش علامه حلی و ابن داود در رجال.....
- ۱۳۹..... فصل پنجم: جوامع رجالی متأخرین.....
- ۱۳۹..... مجمع الرجال فهیابی.....
- ۱۳۹..... منهج المقال استرآبادی.....
- ۱۴۰..... جامع الرواة.....
- ۱۴۱..... نقد الرجال.....
- ۱۴۱..... منتهی المقال.....
- ۱۴۱..... تنقیح المقال.....
- ۱۴۲..... ویژگی‌های کتب رجالی متأخر.....
- ۱۴۳..... کتاب‌های رجالی هدف‌دار.....
- ۱۴۴..... معجم رجال الوسائل.....
- ۱۴۷..... فصل ششم: جایگاه سنت در شناخت احکام دین و معارف الهی.....
- ۱۵۱..... سفارش پیامبر ﷺ و امامان معصومین علیهم السلام به حفظ سنت و تدوین آن.....
- ۱۵۳..... ویژگی‌های کتاب کافی.....
- ۱۵۷..... معرفی کتاب «من لا یحضره الفقیه».....
- ۱۵۸..... روش شیخ صدوق در تألیف «من لا یحضره الفقیه».....
- ۱۶۰..... دیدگاه فقیهان نسبت به روایات فقیه.....
- ۱۶۱..... معرفی کتاب «تهذیب الاحکام».....
- ۱۶۳..... معرفی کتاب «الإستبصار».....

فصل هفتم: لزوم بررسی طرق شیخ طوسی و شیخ صدوق ۱۶۷

روش تصحیح طرق ۱۷۱

بخش دوم: راه‌های اثبات توثیقات

فصل اول: انواع توثیقات ۱۷۹

فصل دوم: طرق توثیقات خاص ۱۸۳

طریق اول: تصریح معصوم ۱۸۳

اثبات وثاقت راویان با روایت ضعیف ۱۸۶

طریق دوم: تصریح علمای رجال متقدم ۱۸۷

طریق سوم: توثیقات متأخرین ۱۸۸

۱. تفصیل بین توثیقات متأخرین ۱۸۹

۲. حجیت توثیق متأخرین مطلقاً ۱۹۰

طریق چهارم: دعوی اجماع بر وثاقت راوی ۱۹۴

طریق پنجم: جمع قرائن و شواهد ۱۹۵

کفایت تزکیه یک عالم رجالی برای اثبات عدالت راویان ۱۹۷

نظر اول، عدم کفایت قول یک رجالی، در تعدیل راوی ۱۹۸

نظر دوم، کفایت قول یک رجالی در تعدیل راوی ۱۹۹

قول مقبول در حجیت قول یک رجالی ۲۰۲

فصل سوم: توثیقات عام ۲۰۷

انواع توثیقات عام ۲۰۷

۱. توثیق عام اول: اصحاب اجماع ۲۰۹

اصحاب اجماع و تأثیر آن در علم رجال و حدیث ۲۰۹

ریشه‌یابی بحث اصحاب اجماع ۲۰۹

نام فقها از اصحاب امام صادق علیه السلام ۲۱۰

نام فقیهان از اصحاب موسی بن جعفر و امام رضا علیه السلام ۲۱۱

تعداد اصحاب اجماع ۲۱۱

اصحاب اجماع در نظم ۲۱۲

دیدگاه علما در بحث اصحاب اجماع ۲۱۴

اشکال در تحقق اجماع و حجیت آن ۲۱۷

ویژگی‌های اصحاب اجماع ۲۲۰

۲۲۳	تبیین آثار اقوال سه گانه
۲۳۸	نتیجه بحث اصحاب اجماع
۲۳۹	۲. توثیق عام دوم: مشایخ ثقات
۲۴۰	الف) بیان محل نزاع در بحث مشایخ ثقات
۲۴۱	ب) توثیق اساتید روایی مشایخ ثقات
۲۴۲	ج) ثمره بحث مشایخ ثقات
۲۴۲	د) طرفداران بحث مشایخ ثقات
۲۴۳	ه) بیان استدلال بر وثاقت اساتید روایی این سه فقیه و اشکال بر این استدلال
۲۴۴	اشکال اول محقق خوئی در بحث مشایخ ثقات
۲۵۰	اشکال دوم محقق خوئی در بحث مشایخ ثقات
۲۶۹	۳. توثیق عام سوم: اساتید روایی احمد بن محمد بن عیسی
۲۷۴	۴. توثیق عام چهارم: وثاقت اساتید روایی بنوفضال
۲۷۹	۵. توثیق عام پنجم: اساتید و شاگردان جعفر بن بشیر و محمد بن اسماعیل زعفرانی
۲۸۶	۶. توثیق عام ششم: اساتید روایی علی بن حسن طاطری
۲۹۱	۷. توثیق عام هفتم: مشایخ و اساتید نجاشی
۲۹۷	۸. توثیق عام هشتم: اساتید روایی محمد بن احمد بن یحیی
۳۰۳	۹. توثیق عام نهم: وقوع نام راوی در اسناد روایات کامل الزیارات
۳۰۹	۱۰. توثیق عام دهم: وقوع نام راوی در اسناد روایات تفسیر قمی
۳۱۷	۱۱. توثیق عام یازدهم: ذکر نام راوی در اصحاب امام صادق <small>علیه السلام</small>
۳۲۱	۱۲. توثیق عام دوازدهم: شیخ اجازه بودن راوی
۳۳۶	۱۳. توثیق عام سیزدهم: وکالت از امام <small>علیه السلام</small>
۳۴۰	۱۴. توثیق عام چهاردهم: کثرت روایت ثقه
۳۵۰	۱۵. توثیق عام پانزدهم: تصحیح سند
۳۵۱	خاتمه در بیان چند فایده
۳۵۱	فایده اول: مقصود از «عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا» در کتاب کافی
۳۵۵	فایده دوم: مقصود از «جماعة من اصحابنا» در کتاب فهرست شیخ طوسی
۳۵۷	فایده سوم: شناخت طبقات
۳۵۸	بیان محقق مجلسی در طبقات راویان شیعه
۳۵۹	بیان محقق بروجردی در طبقات راویان شیعه

۳۶۰	فایده دانستن طبقات
۳۶۱	فایده چهارم: کیفیت بررسی اسناد روایات
۳۷۱	فایده پنجم: تعارض جرح و تعدیل
۳۷۹	مختصری از مباحث علم درایه
۳۹۳	کتابنامه

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنرنمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌منتها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را، به ذات خود، شرافت‌مند و فخیم دانسته و از باب تا محراب کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولو العلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندان بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی و یا کوتاه‌فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشند اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی سازی کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پویشی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقهاتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه

در دل تمامی آزادی خواهان و حق طلبان سراسر جهان زنده ساخت. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمته الله علیه، در صحنه حاضر شده و بر خطورت و فوریت حرکت فراگیر و بی وقفه همه توان مندی ها و اراده ها جهت تحقق جنبش نرم افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه های میان بر و دانش فزا در این خصوص، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می کنند.

جامعه المصطفی رحمته الله علیه العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی رحمته الله علیه و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام جامه تحقق می پوشاند.

پژوهشگاه بین المللی المصطفی رحمته الله علیه نیز که مهمترین و گسترده ترین مجموعه پژوهشی المصطفی رحمته الله علیه است، بومی سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به ویژه با رویکرد اسلامی سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت های سازمانی المصطفی رحمته الله علیه را از جمله مأموریت ها و تکالیف خود می داند.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش های خالصانه مترجم محترم، از کلیه دست اندرکاران محترم آماده سازی و انتشار این اثر ارزشمند، بویژه همکاران محترم مرکز بین المللی نشر و ترجمه المصطفی رحمته الله علیه و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته اند، قدردانی و تشکر نماییم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نماییم.

پیش‌گفتار

منابعی که احکام شرعی الهی از آنها استنباط می‌شود، عبارتند از: کتاب، سنت، عقل و اجماع که در اصطلاح به آنها «ادله اربعه» گفته می‌شود. به فعل، قول و تقریر معصوم علیه السلام، سنت گفته می‌شود. بدیهی است که به سبب عدم دسترسی به معصومین علیهم السلام ناچاریم به الفاظی که با آنها راویان از گفتار و کردار و تقریر آنها خبر می‌دهند، مراجعه کنیم.

راویان احادیث معصومین علیهم السلام از نظر حافظه و ضبط کلمات و وقایع، وثاقت و صداقت، یکسان نیستند، بلکه بعضی از آنان دروغ‌گو، فاسق و غیرقابل اعتمادند. وجود تشابه اسمی میان بعضی از راویان، سبب می‌شود که اعتماد فقیه به روایات حاکی از سنت کم شود و تا زمانی که فقیه یقین یا اطمینان به صدور روایتی پیدا نکند، حجت شرعی بر او تمام نیست تا براساس آن فتوا بدهد.

علم رجال و علم درایه در خدمت سنت‌اند و می‌توان از این دو علم به دانش شخص و شخصیت‌شناسی و ارزش‌گذاری بر حدیث منقول یاد کرد. به عبارت دیگر: علم رجال، علم مدوئی است که فقیه با مراجعه به آن و بررسی حالات راویان، می‌تواند راویان راست‌گو و ضابط را بشناسد و از این

طریق به سنت قابل اعتماد برای استنباط احکام شرعی دست یابد.

نه تنها برای دست‌یابی به سنت قابل اعتماد در علم فقه و استنباط احکام شرعی الهی باید از این علم کمک گرفت، بلکه برای اعتماد کردن بر علوم مانند تاریخ، تفسیر، کلام و حدیث نیز باید به این علم مراجعه شود؛ زیرا تاریخ را گزارش‌ها، خبرها و روایات، تشکیل می‌دهد. فهم دقیق مقصود پروردگار متعال از آیات شریفه قرآن و تشخیص روایات مخصّص آیات و آنچه در تفسیر و تأویل آیات و شأن نزول آنها صادر شده، بر احادیثی متوقف است که صدور آنها از معصومین علیهم‌السلام باید بررسی و حالات راویان در علم رجال اثبات شود. کسی که می‌خواهد در علم رجال تحقیق کند، باید ابتدا با اصطلاحات و قواعد کلی این علم و مبانی مختلفی که در آن وجود دارد، آشنا شود.

در این مختصر برآنیم که پس از بیان تعریف کوتاهی از علم رجال و تفاوت آن با علوم مشابه آن و ادله منکرین و مثبتین علم رجال، به معرفی کتاب‌های پایه در این علم پرداخته و با نگاهی گذرا، با شیوه تألیف کتب اربعه آشنا شده و به دنبال آن راه‌های توثیق خاص و عام را یادآور شویم. در خاتمه به برخی از فواید مهمی که تحت ضابطه خاصی نمی‌گنجد و مقداری از مباحث درایه‌ای که عام البلوی است و در کتب فقهی کاربرد فراوان دارد، اشاره کنیم و با توفیق الهی به بررسی اسنادی که در کتب اربعه زیاد به کار رفته، بپردازیم.

این کتاب در آغاز به صورت جزوه‌ای با عنوان «کلیاتی در علم رجال» در اختیار طلاب عزیز و دانش‌پژوهان قرار گرفت و توسط مؤلفش بارها تدریس شد و در هر بار تغییر و تحولی در آن ایجاد شد و از انظار صاحب‌نظران و پژوهندگان در اصلاح و پر بار کردنش بهره‌ها بردیم تا پس از تقاضای مکرر دوستان، با اصلاح و اضافه

کردن مباحثی دیگر که مورد نیاز است اقدام شد و با ویرایش جدید به صورت کنونی در آمده که به محضر دانش دوستان تقدیم می‌گردد.

در این ویرایش برای آسان شدن فراگیری کتاب در متن آن به بیان مختصر اکتفا کرده، لیکن در حاشیه، به کلمات علمایی که در آن راستا قلم زده‌اند - بدون این که ترجمه کنیم - اشاره کرده‌ایم تا راه تفکر و تدبر برای دانش‌پژوهان باز باشد و خیال نکنند آنچه نوشته شده نهایت مطلب است و ماورایی ندارد. امیدواریم به فضل الهی توانسته باشیم گوشه‌ای از زحمات علما و اساتید گران‌قدر خود را جبران کنیم.

بر خود لازم می‌دانم که از اساتید گران‌قدری که در تربیت ما از هیچ کوششی دریغ نکردند و تمام کسانی که در نشر این اثر ما را یاری دادند تشکر نموده و از خدای سبحان برای آنان سعادت در دو جهان را تقاضا کنم.

دانش‌پژوهان بر ما منت گذاشته و ما را از نظرهای خیرخواهانه خود آگاه کنند تا در چاپ‌های بعدی نواقص این کتاب برطرف گردد. در صورت لزوم می‌توانید از طریق شماره ۰۹۱۲۴۵۱۸۹۴۹، با نویسنده تماس بگیرید.

این کتاب در دو بخش و یک خاتمه تقدیم دانش‌پژوهان می‌شود:

بخش اول: در تعریف و موضوع و مسائل علم رجال و ادله مثبتین و منکرین و کتب رجالی متقدمین و متأخرین و جوامع روایی اولی و ثانوی شیعه؛

بخش دوم: در توثیقات خاص و عام و انواع آن؛

خاتمه: در فوایدی از علم رجال.